

Spis treści

Podziękowania	9
Spoleczne swiaty pamieci i ich dzialacze. Wprowadzenie	11
Historia pamieci o Kresach	11
Przesiedlenia z Kresow	15
Spoleczny swiat pamieci	20
Uklad ksiazki	24
ROZDZIAŁ 1. Badania pamieci zbiorowej w swiecie posttradycyjalnym	27
1.1. „Memory boom” – zrodla wspolczesnych zainteresowan przeszloscia	34
1.1.1. Przemiany spoleczne jako czynnik zwiekszajacy zainteresowanie przeszloscia	35
1.1.2. Przemiany polityczne jako czynnik zwiekszajacy zainteresowanie przeszloscia	39
1.2. „Sposoby pamietania” we wspolczesnej kulturze	44
1.2.1. Pamiec a historia: spoleczne wizje historii i sposoby jej wykorzystywania ...	45
1.2.2. Upublicznianie przeszlosci i profesjonalizacja pamieci	47
1.2.3. Pamiec zbiorowa – spoleczne praktyki aktualizowania przeszlosci	52
1.2.4. Pamiec kulturowa – kulturowe manifestacje spolecznych relacji z przeszloscia	56
1.3. Zbiorowe pamietanie – performatywnosc i praca pamieci	59
1.3.1. Spoleczne dzialania w sferze pamieci	59
1.3.2. Pamiec indywidualna i zbiorowa – sposoby doswiadczania przeszlosci i transmisja pamieci	62

ROZDZIAŁ 2. Metodologia badania. Przygotowanie narzędzi badawczych i kompletowanie materiału do analizy	69
2.1. Przygotowanie badania	69
2.2. Dobór rozmówców i ich charakterystyka	73
2.3. Przebieg wywiadów	77
2.3.1. Sposoby odbierania osoby badacza	77
2.3.2. Reakcje rozmówców na sytuację wywiadu	82
2.3.3. Emocje rozmówców ujawniające się w trakcie wywiadów	84
2.4. Analiza wywiadów	87
ROZDZIAŁ 3. Pamięć jako impuls do działań w sferze społecznej	90
3.1. Motywacje do działania na rzecz kultywowania pamięci o Kresach	90
3.1.1. Korzenie rodzinne jako „naturalna” przyczyna podjęcia działalności na rzecz transmisji pamięci o Kresach	91
3.1.2. Poczucie zobowiązania wobec Polaków zza wschodniej granicy	95
3.1.3. Zainteresowanie historią i poczucie „obecności przeszłości”	98
3.1.4. Znaczenie kontaktu z terenami dawnych Kresów	101
3.2. Działalność organizacji kresowych	103
3.2.1. Wewnętrzne zróżnicowanie w środowisku Kresowiaków i pokoleniowe przemiany celów organizacji	104
3.2.2. Rozdrobnienie społecznego świata organizacji kresowych – problem z autorytetami w sferze transmisji pamięci	109
3.2.3. Wizja przyszłości organizacji kresowych	115
ROZDZIAŁ 4. Funkcjonowanie pojęcia „Kresy” i sposoby rozumienia tożsamości kresowej	119
4.1. Pojęcie „Kresy” w wypowiedziach członków organizacji kresowych i jego emocjonalny wydźwięk	126
4.2. Sposoby definiowania kategorii „Kresowiak”	133
4.2.1. Pojęcie „Kresowiak” a tożsamość lokalna	133
4.2.2. „Kresowiaci” jako określenie przesiedleńców	138
4.2.3. „Kresowiak” jako kategoria emocjonalna	141
4.2.4. „Kresowiak” jako osoba pochodząca z terenów I Rzeczypospolitej	143
4.2.5. „Kresowiak” jako określenie Polaka ze Wschodu	144
4.2.6. „Kresowiak” jako kategoria podlegająca dezaktualizacji	147
4.3. Kultura kresowa w oczach rozmówców	150
4.3.1. Kultura kresowa jako zachowywanie polskich tradycji przez Polaków zza wschodniej granicy	150
4.3.2. Kultura kresowa jako wielokulturowość	152
4.3.3. „Kultura kresowa” jako pojęcie puste	155

ROZDZIAŁ 5. Społeczne ramy pamięci o Kresach z perspektywy osób związanych z organizacjami kresowymi 157

- 5.1. Miejsce Kresów w społecznych wyobrażeniach społeczeństwa polskiego 158
 - 5.1.1. Zainteresowanie problematyką Kresów w społeczeństwie polskim 158
 - 5.1.2. Przemiany społecznego stosunku do Kresów 161
 - 5.1.3. Obraz polityki państwa polskiego wobec pamięci o Kresach 167
 - 5.1.4. Kresy jako problem w stosunkach z sąsiadami 172
- 5.2. Opinie o znaczeniu Kresów dla tożsamości narodowej 176

ROZDZIAŁ 6. Wspominanie utraconej ojczyzny i sentymentalne powroty 179

- 6.1. Wspomnienia pierwszego pokolenia przesiedleńców 181
 - 6.1.1. Rodzinne strony – raj utracony i piekło na ziemi 181
 - 6.1.2. W atmosferze oczekiwania na powrót – pierwsze lata w Polsce Ludowej 188
- 6.2. Wspomnienia wspomnień – przekazywanie obrazu utraconego domu w relacjach drugiego i trzeciego pokolenia 191
 - 6.2.1. Wspomnienia o codzienności 191
 - 6.2.2. Trauma świadków historii – milczenie jako forma przekazu wspomnień o utraconych lokalnych ojczyznach 193
- 6.3. Kresowa „turystyka tęsknoty” 197
 - 6.3.1. Wyjazdy w czasach Polski Ludowej 198
 - 6.3.2. Wyjazdy na Kresy w poszczególnych pokoleniach 199
 - 6.3.3. „Trzeba się zmierzyć z nieistnieniem” – dylematy sentymentalnych powrotów 203
 - 6.3.4. Stosunek do obecnych mieszkańców utraconych lokalnych ojczyzn w różnych pokoleniach rodzin przesiedleńców 206
 - 6.3.5. Niechęć do wyjazdów w rodzinne strony 210
 - 6.3.5.1. Ochrona wspomnień z przeszłości 210
 - 6.3.5.2. Traumatyczny strach przed wyjazdem do miejsc pochodzenia 212
- 6.4. Prywatne konfrontacje ze stratą a obowiązek pamięci 214
- 6.5. Powroty i odkrycia. Współczesne kontakty z Kresami 217
 - 6.5.1. Kontakty z rodziną z Kresów 217
 - 6.5.2. Polacy na Kresach jako „społeczne wyspy małej ojczyzny” 220
 - 6.5.3. Poznawanie Kresów 224

ROZDZIAŁ 7. Role społeczne w procesie transmisji pamięci o Kresach 228

- 7.1. Twórcy, sprzedawcy i konsumenci pamięci. Przekaz pamięci o Kresach w oczach członków organizacji kresowych 230
 - 7.1.1. Refleksja nad procesami transmisji pamięci 230
 - 7.1.2. Przekaz emocji i „budowanie atmosfery” 234

7.2. Zainteresowanie tematyką Kresów wśród dzieci i wnuków osób przesiedlonych	235
7.2.1. Zapominanie, trwanie i „dojrzewanie do pamięci”	235
7.2.2. Blokada przekazu i „poszukiwanie korzeni” – społeczne pozycje „świadka historii” i „sprzedawcy relacji świadków”	240
7.3. Czekając na słuchacza... Świadkowie historii jako „zakładnicy” kolejnych pokoleń . .	245
7.4. Opinie rozmówców na temat społeczno-politycznych uwarunkowań przekazu pamięci o Kresach	249
7.4.1. „Pamięć koncesjonowana”	249
7.4.2. „Pamięć ograniczona”	252
7.5. Społeczne i indywidualne aspekty transmisji pamięci o Kresach	255

Funkcjonowanie społecznego świata pamięci o Kresach.

Podsumowanie	261
Społeczne i przestrzenne ramy pamięci	261
Społeczny świat „pamiętających o Kresach”	261
Ramy przestrzenne pamięci o utraconych terytoriach	264
Zróżnicowanie „sposobów pamiętania” o Kresach	266
Pamięć sentymentalna i ideologiczna	266
Społeczna stratyfikacja pamięci	269

Bibliografia	273
-------------------------------	-----

Aneksy

Aneks nr 1. Organizacje pozarządowe prowadzące działalność powiązaną z transmisją pamięci o Kresach Wschodnich oraz z podtrzymywaniem związków z tymi terenami i mieszkającymi tam Polakami	282
Aneks nr 2. Dyspozycje do wywiadów	293
Aneks nr 3. Spis rozmówców	296

Indeks osób	301
------------------------------	-----